

Varför räcker inte assistansersättningen till? En beskrivning från STIL och Riksföreningen JAG

Personlig assistans enligt LSS är en av Sveriges viktigaste frihetsreformer i modern tid. Den har gjort det möjligt för personer med omfattande funktionsnedsättningar att leva självbestämda liv, och den har också varit en viktig jämställdhetsreform. Många anhöriga, inte minst mödrar, har tack vare personlig assistans kunnat förvärvsarbeta i stället för att tvingas ta ett livslångt omsorgsansvar utan lön och pension.

Men reformen är i dag hotad. En viktig orsak är att assistansersättningen sedan omkring 2014 har halkat efter löneutveckling, inflation och faktiska kostnader. För ett icke vinstdrivande, medlemsstyrt assistanskooperativ med kollektivavtal och utan andra intäkter är det i dag mycket svårt att bedriva en trygg och stabil assistansverksamhet. Det blir allt svårare att rekrytera och behålla personliga assistenter när lönenivån pressas ned. Samtidigt urholkas kvaliteten när ersättningen inte räcker till introduktion, fortbildning, arbetsledning och andra nödvändiga kostnader.

För att förstå varför schablonen i dag är så låg behöver man gå tillbaka till 2014 och de cirka 20 kronor per timme som försvann ur beräkningsbasen.

Assistansersättningens schablon var aldrig tänkt att bara täcka lön till personliga assistenter. Den skulle finansiera hela anordnandet av personlig assistans: löner och lönebikostnader, men också administration, utbildning, arbetsmiljö, personalomkostnader och assistansomkostnader.

Länge användes en modell där cirka 87 procent av schablonen sågs som löne- och lönebikostnader och cirka 13 procent som andra nödvändiga kostnader. När schablonen 2013 var 275 kronor per timme motsvarade dessa 13 procent ungefär 36 kronor per timme. Det var inte "luft" i systemet, utan kostnadsutrymme för introduktion, utbildning, arbetsledning, administration, kvalitetssäkring, arbetsmiljö och assistansomkostnader.

I Rönn-utredningen 2014, *Förändrad assistansersättning – en översyn av ersättningssystemet*, pekade staten på brister i hur schablonen hade beräknats. Utredningen menade bland annat att fel arbetstidsmått och löneunderlag hade använts, och att delen för övriga kostnader hade blivit för hög av beräkningstekniska skäl. Utredarens slutsats blev att 2013 års ersättning borde ha varit omkring 20 kronor lägre per timme. Beräkningarna som låg till grund för utredningens förslag var dock mycket bristfällig. Den undersökning som gjordes i samband med utredningen var inte statistiskt säkerställd och frågorna var ställda på ett sätt som inte överensstämmer med hur redovisningen hos assistansanordnare görs. Utredningen ansåg också att månadslön skulle vara utgångspunkten vid beräkningen, vilket också blev missvisande. Assistansersättningen betalas ut per timme och de allra flesta personliga assistenter, nu

som då, har en timlön. Varje kollektivavtal har olika heltidsmått, något som ställde till det i beräkningarna. Dessutom beaktades inte OB-kostnaderna i tillräckligt hög grad.

I remissyttrandena från JAG och STIL påpekade vi dessutom att utredningen inte fullt ut tog hänsyn till arbetsgivarens verkliga lönekostnader. Personlig assistans kräver betald arbetstid även utanför de debiterbara assistanstimmarna: introduktion, utbildning, handledning, personalmöten, medarbetarsamtal, arbetsledning, permission, uppsägningstid osv. Det är nödvändiga kostnader för kvalitet och säkerhet, särskilt för personer med omfattande och kvalificerade assistansbehov. När dessa kostnader inte räknades in korrekt såg schablonen högre ut än den faktiskt var.

Vi kan se att utredningen direkt ledde till åtgärder. För 2014 föreslog Försäkringskassan en höjning från 275 till 282 kronor, cirka 2,55 procent, men regeringen fastställde 280 kronor, cirka 1,8 procent. Året därpå höjdes schablonen bara från 280 till 284 kronor, 1,4 procent, trots att de kollektivavtalade löneökningarna enligt branschen motsvarade ungefär 7–8 kronor per timme, eller 2,5–2,9 procent. Från 2016 låstes denna lägre nivå fast genom en årlig uppräknings på 1,5 procent. Därmed började schablonen systematiskt tappa jämfört med löner, inflation och faktiska verksamhetskostnader.

Det är en central förklaring till varför dagens assistansersättning är så låg och varför 347,70 kronor per timme inte räcker för att bedriva personlig assistans med kollektivavtal, kvalitet och trygghet. Vi har i snart tjugo år varnat för samma sak: när schablonens övriga kostnader behandlas som överutrymme i stället för som nödvändiga assistanskostnader, urholkas kvaliteten och valfriheten först för dem med störst behov, som också ofta har höga OB-kostnader.

Just nu pågår en kvalitetsdumpning av assistansen. Personliga assistenter måste få sina löner enligt avtal och det som händer är att anordnare skär i introduktion och utbildningsinsatser. I verkligheten visar det sig bland annat som ökade Lex Sarah-anmälningar eftersom intro- och utbildningstiden blir för kort och därmed kunskapsnivån ofrivilligt för låg hos assistenter med risk för bland annat olyckor och felmedicinering som följd. Allvarliga konsekvenser för assistansanvändare bli påtagliga när ersättningen inte längre räcker till.

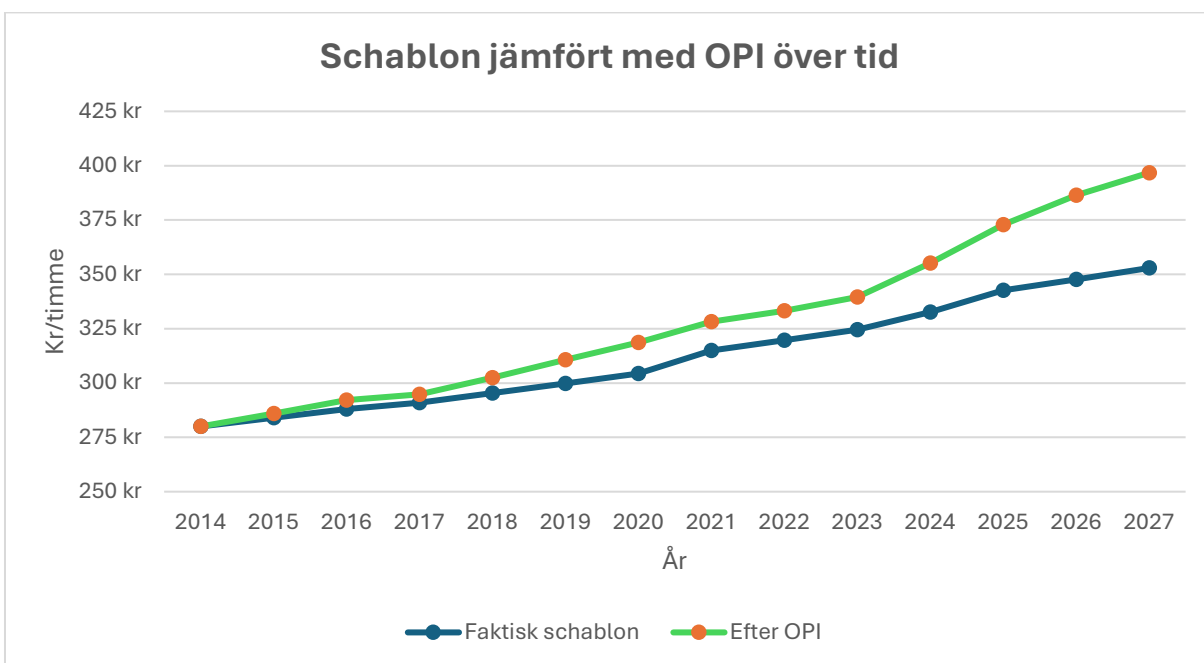
Vissa anordnare kan inte ta emot kostsamma assistanser med höga OB-kostnader och därmed försvinner valfriheten enligt LSS. Och assistansanvändare vars behov är omfattande och komplexa med högt OB, vittnar om att de får sin assistans uppsagd av anordnaren med hänvisning till bristande kompetens i assistansen.

Vindar blåser också hos anordnare att avstå kollektivavtal. Det vore ett enormt misslyckande för den ”svenska modellen” som kom till för trygghet och stabilitet för både arbetstagare och arbetsgivare.

Nu är det akut.

Hade schablonen följt relevant kostnadsutveckling i samhället hade vi haft en nivå på 400 kr. Det är dit assistansersättningen omedelbart måste höjas och därefter indexeras för att säkerställa en långsiktigt kvalitativ och hållbar assistans.”

År	Schablon	Schablonökning (kr)	Schablonökning (%)	Efter OPI	År	Faktisk schablon	Efter OPI	Period	Summa faktisk schablonökning	Summa OPI-ökning
2014	280,00	5,00	1,79%	280,00	2014	280,00	280,00	Från 2014	77,92 kr	130,64 kr
2015	284,00	4,00	1,43%	285,88	2015	284,00	285,88			
2016	288,00	4,00	1,41%	292,17	2016	288,00	292,17			
2017	291,00	3,00	1,04%	294,80	2017	291,00	294,80			
2018	295,40	4,40	1,50%	302,46	2018	295,40	302,46			
2019	299,80	4,40	1,50%	310,63	2019	299,80	310,63			
2020	304,30	4,50	1,50%	318,71	2020	304,30	318,71			
2021	315,00	10,70	3,50%	328,27	2021	315,00	328,27			
2022	319,70	4,70	1,50%	333,19	2022	319,70	333,19			
2023	324,50	4,80	1,50%	339,52	2023	324,50	339,52			
2024	332,60	8,10	2,50%	355,14	2024	332,60	355,14			
2025	342,60	10,00	3,00%	372,90	2025	342,60	372,90			
2026	347,70	5,10	1,50%	386,32	2026	347,70	386,32			
2027	352,92	5,22	1,50%	396,75	2027	352,92	396,75			

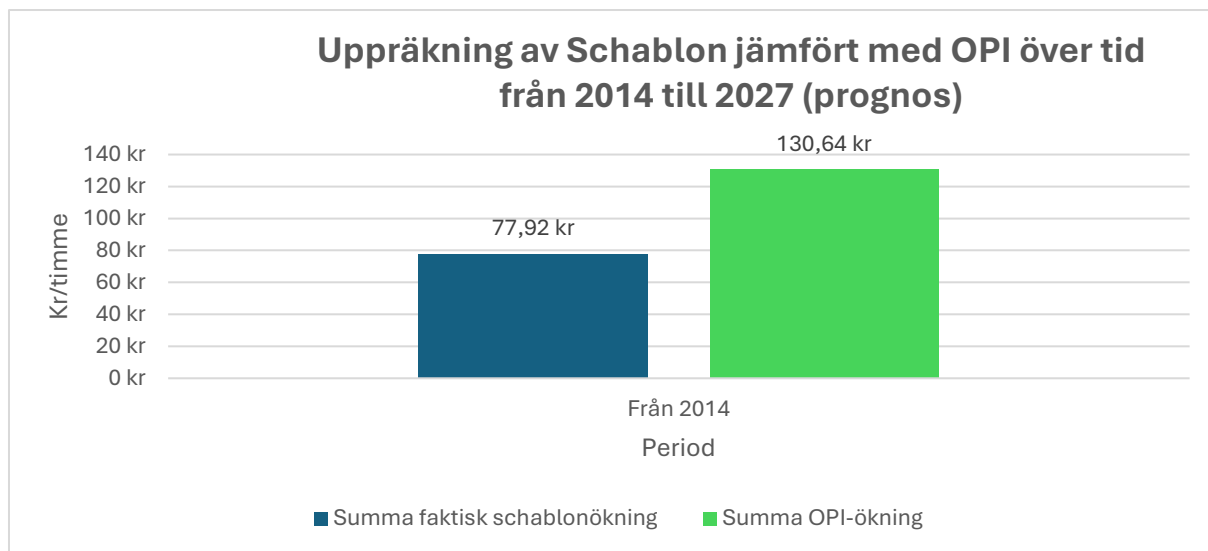

Förklaring:

Blå linje visar faktisk statlig assistansersättning.

Grön linje visar om schablonen räknats upp med OPI-Omsorgsprisindex.

Gapet mellan linjerna visar hur urholkningen successivt har ökat över tid.

Förklaring:

Blå stapel visar summa av faktisk statlig assistansersättning under perioden 2014–2027.

Grön stapel visar summan om schablonen räknats upp med OPI, dvs uppräkning skulle gjorts med 130,64 kr för perioden 2014–2027. Då skulle den statliga assistansersättningen legat på 396,75 kr. De ytterligare 3,25 kr upp till de nödvändiga 400 kr motiveras av kostnader som genereras av nya lagkrav, systemkrav och ökade administrativa krav från myndigheter.

Jonas Franksson, STIL

Linda Forzelius, Riksföreningen JAG

Stockholm 2026-07-03